

Лекција 2

Зашто би требало поштовати закон?

Који су најбољи разлози за поштивање закона?

Васпитно-образовни циљеви	Истражити природу правне одговорности људи. Истражити разлику између моралних и законских обавеза.
Задаци	Ученици анализирају моралну дилему кроз пленарну дискусију. Ученици критички процењују разлоге правне послушности. Ученици предлажу ситуације у којима би морална обавеза могла да надмаши обавезу поштивања закона.
Наставна средства	Копије приче „Шмитова дилема“ (наст.лист 6.2). Папир за писмене задатке. Табла.
Методе	Заједничка анализа моралне дилеме. Анализа коју води наставник (као подршка). Писање приче. Пленарна дискусија.

Кључни појмови

Закон: Обавезујуће правило које је донела локална или државна власт.

Владавина права: У демократским друштвима, владе и они који су на власти подлежу закону земље. Смена власти се врши на демократски начин, сагласно са уставом земље, а не као резултат силе или рата. Општа обавеза људи је поштовати закон, јер се ради о демократском одлучивању.

Законска обавеза: Обавезе које су људи себи наметнули законом.

Морална одговорност: Личне обавезе за које људи осећају да су засноване на њиховом веровању о томе шта је добро/правично, а шта лоше/неправично.

Ток часа

Наставник уводи причу „Шмитова дилема“ (наст.лист 6.2). Ученици раде у пару и разматрају да ли Шмит треба да прекрши закон и да украде новац или не. Наставник записује њихова мишљења на табли.

Од ученика се тражи да изаберу мишљење с којим се слажу и да напишу своје разлоге:

- Шмит треба да украде новац зато што...
- Шмит не треба да украде новац зато што...

У пленуму, наставник записује на табли разлоге које су ученици навели. На пример:

„Треба да украде новац, јер је живот његове ћерке важнији од закона који забрањује крађу“;

„Не треба да украде новац јер би могао бити ухваћен“ или

„Не треба да украде, јер је погрешно да се крши закон“.

Затим се расправља о различитим разлозима. Због чега су различити? Да ли су неки разлози ваљанији од других? Ученици допуњују следећу реченицу:

„У основи, погрешно је кршити закон зато што...“

Као алтернативу, наставник може да тражи од ученика да наведу што више разлога зашто је погрешно кршити закон. Типично, тражећи одговор на ово питање, људи дођу до низа одговора, укључујући следеће:

„Погрешно је кршити закон зато што:

- можеш да будеш ухвћен и кажњен;
- закон штити људе од зла и није исправно наносити зло другима;
- сви би радили по свом да их закон не спречава;
- кршење закона умањује поверење међу људима;
- друштву је потребан закон и ред да би опстало, без закона би владао хаос;
- кршење закона крши појединачна људска права, као што је право на својину или живот.“

Наставник истиче да људи имају доста разлога зашто поштују закон. Неки од њих имају властити интерес, други разлози показују бригу за друге људе, а неки показују бригу за добробит друштва као целине (види белешку испод).

Да би илустровао ове концепте, наставник може нацртати три концентрична прстена на табли и написати у њима „ја“, други“ и „друштво“, почевши од унутрашњег. Различите разлоге треба написати у одговарајуће поље

Наставник истиче да правна послушност, сама по себи, не представља нужно знак „доброг грађанина“. Многа лоша дела су починили људи који су заправо поштовали закон, говорећи да су само „вршили своју дужност“. С друге стране, прича показује да, с времена на време, чак и добри људи бивају приморани да размисле о кршењу одређеног закона из морално прихватљивог разлога.

Како би помогао ученицима да лакше схвате равнотежу између правних обавеза и моралних одговорности, наставник тражи од ученика да напишу властиту кратку причу у којој људи (из добрих разлога) размисљају о кршењу закона. Примери могу бити кршење ограничења брзине у хитном случају или опирање закону јер је то лоше или неправедно.

Неки од ученика читају наглас своје примере у пленарној дискусији. Наставник, затим наглашава разлику између моралних одговорности (које људи преузимају сами као део њихових властитих вредности и уверења) и правних обавеза, које намећу власти.

Напетости између ове две врсте одговорности могу довести до тога да грађани критикују неке законе с којима се не слажу, те да раде на томе да их промене. Могу чак, у неким случајевима, одлучити да прекрше неке из морално оправданих разлога. Историја нуди многе примере ситуација у којима су људи прекршили закон с циљем да протестују против њега или како би се побунили против тиранске власти. Наставник би требало то да илуструје неким локалним примерима. Требало би да нагласи да таква дешавања не треба схватити олако, због опасности умањивања владавине права, од које зависе стабилне демократије.

Напомена

Морална дилема, понуђена на овом часу, није другачија од чувене „Хајнцове дилеме“ америчког психолога Лоренса Колберга (Lawrence Kohlberg) из 1950-их. Била је то само једна у низу дилема које су Колберг и његове колеге ставиле пред младе људе узраста од десет до двадесет пет година, отприлике сваке три године. Резултати су показали да су, временом, млади људи у просеку напредовали у коришћењу расуђивања – од оног усмереног на саме себе, када су били млади, до коришћења расуђивања усредсређеног на индивидуалност, у раној адолесценцији. У средњем адолесцентском добу, већина њих је показала напредак у расуђивању, у којем централно место заузима друштво, иако контекст и врста дилеме могу да

утичу на то коју врсту расуђивања људи користе у једном тренутку. Показало се да млађа деца сматрају правила и законе нефлексибилним и да они нису засновани на друштвеној сврси, већ искључиво на ауторитету онога ко креира правила. До адолесцентског доба, млади људи су у већој мери свесни да закони имају друштвене циљеве, који се могу анализирати, преиспитивати и критиковати као морално неисправни или непоштени.

